

การเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน บ้านกัลยาณมิตรด้วยหลักพุทธธรรม

Reinforcement of Kalyāṇamitta Community Strength with Buddhadhamma

อรุณี สุเจตน์นัท

Arunee SUJETNAN

นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Ph.D, Candidate of Buddhist Studies, Mahamakut Buddhist University, Thailand

ตอบรับบทความ (Received) : 25 ม.ค. 2565

รับบทความตีพิมพ์ (Accepted) : 17 ก.ค. 2565

เริ่มแก้ไขบทความ (Revised) : 29 ม.ค. 2565

เผยแพร่ออนไลน์ (Available Online) : 22 ก.ค. 2565

การเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน บ้านกัลยาณมิตรด้วยหลักพุทธธรรม

อรุณี สุเจตน์นันท

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนบ้านกัลยาณมิตรด้วยหลักพุทธธรรม มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพบ้านกัลยาณมิตรและแนวคิดความเข้มแข็งของชุมชน 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน 3) เพื่อบูรณาการหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนบ้านกัลยาณมิตร และ 4) เพื่อนำเสนอแนวทางและสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับ “การบูรณาการการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนบ้านกัลยาณมิตรด้วยหลักพุทธธรรม” งานวิจัยนี้ได้ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามที่จำเป็น (Field Work) โดยทำการศึกษารวบรวมเอกสารทางวิชาการ ศึกษาหลักธรรมจากคัมภีร์พระไตรปิฎก คัมภีร์อรรถกถาพระพุทธศาสนา ข้อมูลจากตำราวิชาการ งานวิจัยต่างๆ และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิ 4 กลุ่ม คือ 1) ผู้ที่อยู่ในส่วนก่อตั้งโครงการบ้านกัลยาณมิตร รวม 3 รูป/คน

2) คณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการบ้านกัลยาณมิตร รวม 8 รูป/คน
3) ผู้รอบรู้เกี่ยวกับหลักพุทธธรรม รวม 4 รูป/คน และ 4) บุคคลที่เข้าร่วมโครงการบ้านกัลยาณมิตร รวม 10 คน และเสวนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน 8 คน

ผลการวิจัยพบว่า โครงการบ้านกัลยาณมิตรก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 มีแนวคิดเพื่อฟื้นฟูศีลธรรมและสร้างเครือข่ายคนดี ขยายสู่ครอบครัวและชุมชน โดยใช้หลักพุทธธรรมเป็นตัวเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่หลักกัลยาณมิตรธรรม 7 หลักสังคหวัตถุ 4 หลักสาราณียธรรม 6 หลักจักร 4 และหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 เพื่อทำประโยชน์และรับผิดชอบร่วมกันในสังคม

การบูรณาการการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนบ้านกัลยาณมิตรด้วยหลักพุทธธรรมเพื่อนำไปสู่การสร้างชุมชนบ้านกัลยาณมิตรที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืนประกอบด้วย 3 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านวัฒนธรรม พบว่าให้ปลูกฝังสัมมาทิฐิตามหลักธรรม ปฏิบัติตามกฎระเบียบ เงื่อนไขการอยู่ร่วมกันในชุมชน มีมารยาททางสังคม ให้เกียรติกันและกัน และรู้คุณค่าของการใช้ทรัพยากรเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด 2) ด้านสังคมพบว่าให้สร้างสายสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับสมาชิก เป็นกัลยาณมิตรให้แก่กันและส่งเสริมบทบาทและหน้าที่ของตน 3) ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่าให้มีความสะอาด ความสะดวก ปลอดภัย เป็นระเบียบ เดินทางสะดวก เอื้อต่อการเรียนรู้และทำความดี

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย คือ การตรวจสอบความเข้มแข็งของชุมชนโดยให้ผู้นำเป็นที่ยอมรับของชุมชนขับเคลื่อนกิจกรรมให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นพลวัตบนฐานความถูกต้อง เรียกว่า RIABS Model

คำสำคัญ : การเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน ชุมชนบ้านกัลยาณมิตร
หลักพุทธธรรม

Reinforcement of Kalyāṇamitta Community Strength with Buddhadhamma

Arunee SUJETNAN

Abstract

This research, “Reinforcement of Kalyāṇamitta Community Strength with Buddhadhamma”, aims to: 1) study the state of the Kalyāṇamitta community and the concept of community strength, 2) study the Buddhist principles that strengthen the community, 3) integrate Buddhist principles in strengthening the Kalyāṇamitta community, and 4) present guidelines and create new knowledge on “The model of reinforcing Kalyāṇamitta Community Strength with Buddhadhamma”. The data of this qualitative research were collected from academic documents, Dhamma principles from the Tipitaka, commentaries, information from academic textbooks, and various research and in-depth interviews with four groups of informants. These groups were three people in the establishment project of Kalyāṇamitta

Community, eight committee members in Kalyāṇamitta Community Project Driving, four experts in Buddhaddhamma and ten participants focus group discussions with eight experts.

The results of the study indicate that the Kalyāṇamitta project was established in 1999 with the idea to restore morality and build a network of good people expanding to family and community by using Buddhaddhamma principles as a means of strengthening, benefitting and sharing responsibility in society. The Buddhaddhamma principles include qualities of a good friend (Kalyāṇamitta-dhamma), bases of social solidarity (Saṅgahavatthu), virtues for fraternal living (Sāraṇīyadhamma), virtues wheeling one to prosperity (Cakka) and bases of meritorious action, or grounds for accomplishing merit (Puñṇakiriya-vatthu).

Integrative reinforcement of Kalyāṇamitta Community strength with Buddhadhamma leads to the creation of a sustainable strong Kalyāṇamitta community. Firstly, in terms of culture, it was found that to cultivate right view according to karmic principles and comply with the rules requires regulations and conditions of living together in the community, social etiquette, interpersonal respect and knowing how to use resources for maximum benefit. Secondly, in the social aspect, building relationships between the community leader and the community members depends on mutual friendliness and promoting their roles and duties. Lastly, the environment should be tidy, clean, convenient, safe, well-organized, have good transportation, and be conducive to learning and doing goodness.

The knowledge gained from the research, known as the RIABS Model, will be employed to monitor the community's strength based on correct activities mobilized by the community leaders to create dynamic advantages to the community.

Keywords: Community Strength, Kalyāṇamitta community, Buddhadhamma

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ได้มุ่งเน้นให้เกิดความมั่นคงในด้านการเมืองและโครงสร้างเศรษฐกิจ ด้วยการเร่งสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน และขยายการผลิตในภาคอุตสาหกรรมรวมทั้งส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ เพื่อมุ่งพัฒนาประเทศเข้าสู่ความทันสมัย เน้นการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก อย่างไรก็ตามแนวทางการพัฒนาประเทศดังกล่าวไม่สามารถหลีกเลี่ยงผลกระทบด้านลบที่เกิดขึ้นในสังคมไทยได้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 8 เป็นต้นมาจึงได้ปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาประเทศหันมาให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ดังนั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)¹ จึงเป็นแผนที่มุ่งเน้นเตรียมความพร้อมของคน อีกทั้งในแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ² กำหนดกรอบประเด็นในการพัฒนาประเทศโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนา

¹ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, “สรุปสาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554),” *กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน กระทรวงพลังงาน*, สืบค้นเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2563, http://www2.dede.go.th/km_berc/downloads/menu1/00_สรุปสาระสำคัญของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10.pdf.

² สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, “Final Value Chain Thailand (10) การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม,” *สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ*, สืบค้นเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2563, http://nscr.nesdb.go.th/wp-content/uploads/2020/07/finalVC10_v2.pdf.

ทรัพยากรมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์เป็นปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาต่าง ๆ ดังนั้นให้บรรลุเป้าหมายตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ จึงควรมีการพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี คนเก่ง และเป็นคนที่มีคุณภาพ

มหาเถรสมาคมเองก็ตระหนักถึงความสำคัญ และเล็งเห็นปัญหาเหล่านั้นจึงมีนโยบายทำโครงการสร้างความปรองดอง โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องมือในการสร้างเกราะป้องกันให้คนในชุมชน โครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล 5” จึงเกิดขึ้นตามมติเถรสมาคมมติที่ 676/2560³ โดยให้พุทธศาสนิกชนได้น้อมนำหลักศีล 5 มาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน⁴ กอปรกับคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ให้แนวทางในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในสังคม ด้วยการให้ทุกภาคส่วนในประเทศร่วมมือกันดำเนินการสร้างความปรองดองสมานฉันท์และทำให้ประชาชนมีความรักความสามัคคีกันโดยเริ่มจากครอบครัว ซึ่งจะนำพาประเทศก้าวไปข้างหน้าอย่างปลอดภัยและยั่งยืน

ผลสืบเนื่องจากการดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ได้สร้างความสัมพันธ์ด้านเครือข่ายให้ความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น โรงเรียนหลายแห่งได้จัดทำโครงการโรงเรียนรักษาศีล 5 เชิงคุณภาพ ครอบครัวอบอุ่นขึ้นเพื่อรณรงค์ให้เกิดการนำธรรมะไปสู่ภาคปฏิบัติโดยเริ่มต้นที่กิจวัตรประจำวัน ซึ่งทางวัดพระธรรมกายก็เล็งเห็นความสำคัญการฟื้นฟู

³ มติมหาเถรสมาคม, “รายงานการแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ‘หมู่บ้านรักษาศีล 5’ ชุดใหม่,” *มหาเถรสมาคม*, 21 มีนาคม 2561, <http://mahathera.onab.go.th/index.php?url=mati&id=7935>.

⁴ “โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5,” *โครงการรักษาศีล 5*, สืบค้นเมื่อ 7 มีนาคม 2563, <https://www.sila5.com/detail/>.

ศีลธรรมเช่นกัน จึงได้จัดตั้งโครงการบ้านกัลยาณมิตรขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะเผยแพร่ธรรมะเข้าไปสู่ใจของประชาชนทุกคนและเป็นสื่อกลางเชื่อมโยง บ้าน วัด และโรงเรียนเข้าด้วยกัน⁵ ให้ประชาชนห่างไกลอบายมุข และสิ่งไม่ดีที่แฝงมากับกระแสสังคมในปัจจุบัน โดยเริ่มสร้างจากสถาบันที่เป็นหน่วยที่เล็กที่สุดในสังคม คือ “ครอบครัว” ภายใต้อำนาจที่ว่า “หันไปรอบทิศ ให้มีกัลยาณมิตรรอบตัว”

โครงการบ้านกัลยาณมิตรมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วไปนับแสนครัวเรือนในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศคงเป็นเพราะเป็นสิ่งที่ดีสังคมและชุมชนต้องการอยู่แล้ว พ่อแม่ก็อยากให้ลูกเป็นเด็กดี ตั้งใจเรียน ห่างไกลยาเสพติด มีความกตัญญู มีความสำเร็จในชีวิต สามีภรรยาที่ต้องการให้ทุกคนในครอบครัวมีศีล มีธรรม ห่างไกลอบายมุข รักครอบครัว ซื่อสัตย์ต่อกัน เพียงแต่ยังไม่ทราบว่าต้องทำอะไร ซึ่งโครงการบ้านกัลยาณมิตรตอบใจหตุความต้องการของคนส่วนใหญ่ ถือว่าเป็นโครงการพัฒนาชุมชนได้ผลดีมาก ๆ และมีขอบเขตผู้ร่วมโครงการมาก จนส่งผลต่อการพัฒนาสังคมประเทศชาติตามที่ทุกฝ่ายปรารถนาได้ ปัจจุบันโครงการบ้านกัลยาณมิตรอาจไม่เป็นที่รู้จักกว้างขวางมากนัก แต่ในเชิงภายในยังมีการดำเนินการอยู่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจุดนี้เองที่ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาโครงการบ้านกัลยาณมิตร เพื่อให้ทราบถึงเงื่อนไขของความสำเร็จและนำไปพัฒนาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ ในการดำเนินกิจกรรมตามวัตถุประสงค์โครงการบ้านกัลยาณมิตร มุ่งศึกษาหาแนวทางในการเสริมสร้างโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยอาศัยแนวทางตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาให้เป็นแนวทางในการสร้างชุมชนให้น่าอยู่ บริบูรณ์ด้วยศีลธรรมจาก

⁵ “วัตถุประสงค์ของบ้านกัลยาณมิตร,” *กัลยาณมิตร เพื่อนแท้สำหรับคุณ*, 9 เมษายน 2558, https://kalyanamitra.org/th/article_detail.php?i=7773.

คำสอนในพระพุทธศาสนาตามจารีตประเพณีอันดีงามที่เคยมีมา และเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนเป็นเครื่องกล่อมเกลานิสงส์ มีความเกรงกลัวต่อบาป ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน ทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

ผู้วิจัยคาดว่าผลการวิจัยครั้งนี้ นอกจากยกระดับจิตใจของผู้ผู้อาศัยให้มีจิตที่มีคุณธรรม ศีลธรรมและเป็นกัลยาณมิตรต่อกันแล้ว ยังจะช่วยสร้างจิตสำนึกให้คนรักในท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ ทำให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีในการร่วมกันจัดการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ ซึ่งปัญหาที่ใกล้ตัวมากที่สุด ก็คือ ปัญหาครอบครัว มุ่งเน้นเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชากรในชุมชนในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชน เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้คนในชุมชน ทำให้ชุมชนบ้านกัลยาณมิตรนั้นเป็นชุมชนที่สามารถรับมือและปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ได้ดีขึ้น อีกทั้งยังพัฒนาชุมชนตนเองให้มีความเข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง จนสามารถเป็นศูนย์เรียนรู้และชุมชนต้นแบบให้แก่ชุมชนอื่นๆ ได้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพบ้านกัลยาณมิตรและแนวคิดความเข้มแข็งของชุมชน

2.2 เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน

2.3 เพื่อบูรณาการหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนบ้านกัลยาณมิตร

2.4 เพื่อนำเสนอแนวทางและสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับ “การบูรณาการการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนบ้านกัลยาณมิตรด้วยหลักพุทธธรรม

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนบ้านกัลยาณมิตรด้วยหลักพุทธธรรม” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามที่จำเป็น (Field Work) โดยมีขั้นตอนการทำงานวิจัยดังนี้

3.1 ศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ คือ ศึกษาคำสอนจากคัมภีร์พระไตรปิฎกที่มีความเกี่ยวข้องกับการสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เอกสารทุติยภูมิ คือ ข้อมูลจากตำรา หนังสือ วารสาร บทความ วิทยานิพนธ์ เว็บไซต์และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดขอบเขตการศึกษาเนื้อหาในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยจะทำการวิจัยใน 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งทางด้านวัฒนธรรม 2) การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งทางด้านสังคม 3) การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งทางด้านสิ่งแวดล้อม ในส่วนของขอบเขตเนื้อหาทางด้านพุทธธรรม ได้แก่ หลักกัลยาณมิตรธรรม 7 หลักสังคหวัตถุ 4 หลักสาราณียธรรม 6 หลักจักร 4 และหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 เพื่อนำหลักธรรมทั้ง 5 ประการมาเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนบ้านกัลยาณมิตร

3.2 กำหนดกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information Person) โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงทั้งหมด 25 รูป/คน ซึ่งประกอบไปด้วย ผู้ที่อยู่ในส่วนก่อตั้งโครงการบ้านกัลยาณมิตร รวม 3 รูป/คน คณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการบ้านกัลยาณมิตร รวม 8 รูป/คน ผู้รอบรู้เกี่ยวกับหลักพุทธธรรม รวม 4 รูป/คน บุคคลที่เข้าร่วมโครงการบ้านกัลยาณมิตร รวม 10 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการเสวนากลุ่มอีกจำนวน 8 รูป/คน

3.3 สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้ข้อมูลสำคัญและดำเนินการจัดการเสวนากลุ่ม (Focus group discussion) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความแม่นยำและเที่ยงตรงมากขึ้น

3.4 สรุปผล โดยวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ระหว่างผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยเอกสาร ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ทรงคุณวุฒิและผลจากการเสวนากลุ่ม

3.5 นำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนบ้านกัลยาณมิตรด้วยหลักพุทธธรรม

4. ผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ในการศึกษาไว้ คือ ศึกษาสภาพบ้านกัลยาณมิตรและแนวคิดในการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนพัฒนาไปสู่ความยั่งยืน โดยการนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาเสริมสร้างและผลักดันให้เกิดความสมบูรณ์ตามหลักพระพุทธศาสนา โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาบูรณาการกันเพื่อสร้างองค์ความรู้ที่สามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในปัจจุบัน ซึ่งในส่วนของการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนบ้านกัลยาณมิตรนั้นมุ่งเน้นศึกษาเพื่อนำมาบูรณาการใน 3 ด้าน คือ 1) ทางด้านวัฒนธรรม 2) ทางด้านสังคม 3) ทางด้านสิ่งแวดล้อม ในการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลและการสัมภาษณ์เชิงลึก รวมถึงการจัดเสวนากลุ่ม ผลการวิจัยทั้งใน 2 ส่วนดังกล่าวสามารถสรุปได้ดังนี้

4.1 สภาพบ้านกัลยาณมิตรและแนวคิดความเข้มแข็งของชุมชน

บ้านกัลยาณมิตร เป็นโครงการที่ทางวัดพระธรรมกายจัดทำขึ้น วัตถุประสงค์เพื่อเผยแผ่ธรรมไปสู่ทุกครัวเรือน เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางศีลธรรมให้แก่สมาชิกในครอบครัว ให้ห่างไกลจากอบายมุขและสิ่งไม่ดีที่แฝงมากับกระแสสังคมในปัจจุบัน บริหารงานภายใต้คำขวัญที่ว่า “หันไปรอบทิศ ให้มีกัลยาณมิตรรอบตัว”⁶ เป็นการสร้างครอบครัวอบอุ่น ครอบครัวแสงสว่างให้เกิดขึ้น กิจกรรมหลักที่ทางเจ้าของบ้านจะต้องจัด คือ การร่วมกันสวดมนต์ นั่งสมาธิ และถ้าในครั้งใดมีพระอาจารย์มาลงเทศน์สอน ก็จะได้ร่วมกันฟังธรรมที่บ้านนั้นด้วย ซึ่งเป็นแนวคิดที่ยกวัดไปหาสาธุชนที่บ้านแทนการไปวัดในวันพระหรือวันหยุด ซึ่งตอบโจทย์การใช้ชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันที่เวลาส่วนใหญ่หมดไปกับการทำมาหากินและเรื่องอื่นๆ

จากการศึกษาพบว่า โครงการบ้านกัลยาณมิตรนั้นเป็นที่แพร่หลายเฉพาะในบางพื้นที่เท่านั้น ในพื้นที่ที่มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งก็จะสามารถทำโครงการได้อย่างต่อเนื่อง ประกอบกับผู้เข้าร่วมโครงการมีความใส่ใจและร่วมทำกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ บางครอบครัวนำไปเป็นแบบฝึกให้กับลูกๆ ทำกิจกรรมเป็นกิจวัตร จึงทำให้พื้นที่นั้นมีความเข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง

ในบางพื้นที่ที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการบ้านกัลยาณมิตร ก็มีสาเหตุจากยังไม่เข้าใจหลักการทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรที่แท้จริง ขาดหมั่นคณะที่คอยชักชวน คอยให้กำลังใจ คอยแนะนำ รวมถึงการทำงานหาเลี้ยงชีพ

⁶ กองบรรณาธิการ, “เรื่องจากปก,” *กัลยาณมิตร เพื่อนแท้สำหรับคุณ*, สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2563, http://www.kalyanamitra.org/th/uniboon_detail.php?page=1902.

และกิจกรรมอื่นๆ ดังความสนใจที่จะเข้าร่วมทำกิจกรรมที่ทางโครงการบ้านกัลยาณมิตรจัดขึ้น ในบางพื้นที่และบางครอบครัวอาศัยอยู่ในถิ่นที่ไม่เหมาะกับการเดินทางไปร่วมกิจกรรม ทำให้ขาดการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง สุดท้ายก็ไม่ได้เข้าร่วมโครงการบ้านกัลยาณมิตรต่อไป ทำயที่สุดยังไม่เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการทำโครงการบ้านกัลยาณมิตร จึงทำให้ไม่เห็นประโยชน์อันจะเกิดขึ้นในภายหน้า

4.2 หลักพุทธธรรมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน

จากการศึกษาหลักพุทธธรรมที่นำมาเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบ้านกัลยาณมิตร ใน 5 หมวดธรรมประกอบด้วยหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 สังคหวัตถุ 4 สาราณียธรรม 6 จักร 4 และบุญกิริยาวัตถุ 3 ทั้ง 5 หมวดธรรมนี้สามารถนำมาเป็นส่วนช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบ้านกัลยาณมิตร โดยหัวใจสำคัญของการดำเนินการโครงการบ้านกัลยาณมิตร คือ เจ้าของบ้าน ต้องเป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะตามหลักกัลยาณมิตรธรรม⁷ คือ เป็นบุคคลที่มีความน่ารัก เป็นที่สบายใจเมื่อเข้าใกล้ เป็นบุคคลที่น่าเคารพ น่าศรัทธาในคุณธรรมและความดีในตัว มีความอดทนรับฟังปัญหาของเพื่อนกัลยาณมิตรด้วยกันได้ และพร้อมที่จะให้คำปรึกษาหรือคำแนะนำได้เป็นอย่างดี รู้จักบทบาทและหน้าที่ตามสถานภาพของตนเอง

สังคหวัตถุ 4⁸ เป็นหลักธรรมที่เป็นตัวช่วยยึดเหนี่ยวใจผู้คนในชุมชน การเสริมสร้างความสามัคคี เป็นการปลูกฝังสามัญสำนึกที่ดีงามกับคนในชุมชน อาทิ การให้ การเสียสละ การเอื้อเฟื้อแบ่งปันสิ่งของเท่าที่ตนจะสามารถแบ่งปันกันได้เพื่อประโยชน์ของอีกฝ่าย ฝึกตนในการเป็นผู้ให้ การวางตนให้เหมาะสมเสมอต้นเสมอปลายกับทุกคน สำรวม

⁷ อง.สตตก. 23/22/91 (ไทย.มจร)

⁸ อง.จตุก. 13/32/257 (ไทย.มจร)

ทางวาจา ไม่ใช่คำพูดหยาบคายใส่กัน พูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ ฟังแล้วสบายหูไม่พูดโกหกใส่กัน ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ ฟังปฏิบัติตามตามบทบาทและหน้าที่ของตนเองอย่างสม่ำเสมอ

สาราณียธรรม 6⁹ เป็นหลักธรรมที่นำมาใช้เสริมสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งเป็นการปลูกฝังสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน ฝึกความสำรวมทางกาย คือ การรักษาศีล การเคารพกฎระเบียบของสังคม ฝึกการเป็นผู้ให้และรู้จักการแบ่งปัน ฝึกสำรวมวาจา พูดคุยกันแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ แนะนำตักเตือน ด้วยความหวังดี และใช้วาจาที่สุภาพ ฝึกสำรวมทางใจ ฝึกพัฒนาความคิดให้ไปในทางที่ถูกที่ดี เป็นคนที่มีความคิดเชิงบวก ไม่นิยมการนินทาลับหลัง มีความจริงใจต่อสมาชิกด้วยกัน รวมถึงการฝึกจิตให้เป็นสมาธิ มีสติรู้เพื่อบรรเทาภัยอันเป็นเหตุให้เกิดความโลภ ความโกรธ และความหลง

จักร 4¹⁰ ถือได้ว่าเป็นส่วนพลวัตในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งนั้น โครงการบ้านกัลยาณมิตรควรที่จะอยู่ในแหล่งชุมชนที่เหมาะสมแก่การพัฒนา หมายถึง สามารถพัฒนาได้อย่างไม่ต้องพบกับอุปสรรคมากเกินไป คือ ชุมชนที่อยู่ในบริเวณที่มีพร้อมทางด้านสาธารณูปโภค อยู่ในถิ่นที่ไม่ทุรกันดารจนเกินไป อยู่ในเขตที่มีการคมนาคมที่ค่อนข้างสะดวก อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ในชุมชนที่อาศัยเป็นแหล่งที่มีคนดีอาศัยอยู่ สมาชิกในชุมชนเป็นบุคคลที่รักการเรียนรู้ จึงจะเหมาะสมแก่การพัฒนา การเป็นผู้มีบุญในกาลก่อนก็เป็นตัวเสริมให้การพัฒนางานเครือข่าย การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นได้เหมือนคำพูดที่ว่า “เกิดมามีบุญ” เกิดในตระกูลที่ร่ำรวยมั่งคั่ง มีรูปร่างดี สมประกอบ มีสติปัญญาดี สมองดี คนประเภทนี้ย่อมได้เปรียบผู้อื่น

⁹ ที.ปา. 11/31/257 (ไทย.มจร)

¹⁰ อง.จตุกก. 21/31/41 (ไทย.มจร)

หลักธรรมสุดท้ายบุญกิริยาวัตถุ 3¹¹ จะเป็นเครื่องทำให้คนในชุมชนได้สร้างบุญ เพื่อยังความสุขให้เกิดขึ้นกับชุมชนและสังคมที่อาศัย ซึ่งโครงการบ้านกัลยาณมิตรเน้นย้ำในเรื่องการสร้างบุญ ทำความดี เป็นหลัก บุญอยู่เบื้องหลังความสำเร็จต่าง ๆ ดังนั้นการสร้างบุญ กระทำได้ 3 ทางใหญ่ คือ การให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนา

4.3 การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างความ ความเข้มแข็งชุมชนบ้านกัลยาณมิตร

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างชุมชนเข้มแข็ง และหลักพุทธธรรมเมื่อนำมาบูรณาแนวคิด วิธีการ การจัดสรรทรัพยากร กระบวนการการปฏิบัติการร่วมกันแล้ว สามารถสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นใน 3 ด้าน ดังนี้

1) ด้านวัฒนธรรม การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนนั้น จำเป็นต้องสร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนตลอดจนถึงการแก้ไขปัญหาร่วมกัน สร้างมารยาทในการอยู่ร่วมกันในชุมชน โดยการฝึกให้เป็นคนที่มีใจอบอ้อมอารี มีน้ำใจต่อกัน รู้จักการแบ่งปัน เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และให้อภัยกันในบางเรื่องที่สามารถให้อภัยกันได้ เห็นสิ่งใดที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนก็ไม่นิ่งนอนใจที่จะลงมือปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ มีระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันด้วยบริบททางศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน เป็นการสร้างวัฒนธรรมชุมชนและค่านิยมอันดีงามให้เกิดขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 4 มิติ¹² คือ

¹¹ ที.ปา. 11/228/230; อญ.อญฐก. 23/126/245 (ไทย.มจร)

¹² แนน ลันทม (Nan Luntom), “ประเภทของวัฒนธรรมไทย,” *Thai love cultural*, 15 กุมภาพันธ์ 2558, <https://thailovecultural.wordpress.com/category/ประเภทของวัฒนธรรมไทย/>.

- มิติด้านคติธรรม คือ ต้องปลูกฝังการมีสัมมาทิฐิ มีความเชื่อมั่นในพระรัตนตรัยและการทำความดี

- มิติด้านเนติธรรม คือ ต้องปลูกฝังการให้ความเคารพกฎระเบียบ ข้อบังคับ การอยู่ร่วมกันในครอบครัวพัฒนาถึงระดับชุมชน

- มิติด้านสหธรรม คือ ฝึกมารยาทสังคมในด้านต่างๆ การปฏิสังขาร หล่อหลอมบุคลิกภาพที่ดีให้เกิดขึ้น สร้างความสามัคคีอันนำไปสู่ความสัมพันธ์อันดีงามกับคนในชุมชน

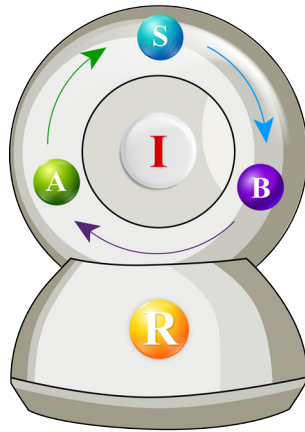
- มิติด้านวัตถุธรรม คือ ฝึกการรู้จักใช้สิ่งของให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างรู้คุณค่า

2) ด้านสังคม เบื้องต้นเป็นการสร้างครอบครัวอบอุ่น ครอบครัวมีสุขให้เกิดขึ้นได้ เนื่องจากสมาชิกในครอบครัวทุกคนจะได้รับการอบรมปลูกฝังสิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้นจนเป็นนิสัยติดตัวไป เมื่อตนออกไปสู่สังคมก็จะมีเกราะป้องกันเพื่อรับมือกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ช่วยลดปัญหาที่เกิดจากสถาบันครอบครัว เช่น ปัญหาความขัดแย้ง ปัญหาใช้ความรุนแรง ปัญหาเด็กขาดความอบอุ่น ปัญหายาเสพติด สร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับพฤติกรรมส่วนบุคคล ทำให้ชุมชนสงบสุข เป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีคุณธรรมและมีความสุข เมื่อคนมารวมกันเป็นชุมชน และสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้ ก็ทำให้คนและชุมชนมีความสุข บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน มีความสามัคคี ช่วยเหลือแบ่งปันเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม มีการเครือข่ายชุมชนคนดี มีกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในชุมชนและองค์กรภาคส่วนต่างๆ เข้าด้วยกัน เกิดการสมานฉันท์ ทำให้เกิดการรวมจิตสำนึกและจิตวิญญาณของสมาชิกให้มีพลังเข้มแข็ง

3) ด้านสิ่งแวดล้อม สร้างสภาพแวดล้อมในชุมชนที่อยู่อาศัย เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น สมาชิกในชุมชนถูกปลูกฝังให้รู้สำนึกรักพื้นที่ที่ตนอาศัย สร้างคนที่มีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมที่ตนอาศัยอยู่ ร่วมกันวางแผนจัดการรักษาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนให้มีประสิทธิภาพ การสร้างความเข้มแข็งด้านสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้น ลักษณะของสิ่งแวดล้อมที่อาศัยจะต้องเอื้อต่อการดำรงชีวิต ปราศจากมลพิษทางขยะ และสัตว์มีพิษทั้งหลาย ไม่เป็นแหล่งมั่วสุมยาเสพติดและมิจฉาชีพ สร้างทัศนียภาพที่น่ารื่นรมย์ให้เกิดขึ้น

5. สรุปผลการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่ ที่เกิดจากการสังเคราะห์ด้วยหลักการและเหตุผล ที่ได้ทำการสำรวจในพื้นที่จริงแล้ว ได้รูปแบบขององค์ความรู้ใหม่ที่มีชื่อว่า “RIABS MODEL” ซึ่งเป็นโมเดลของการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนหมู่บ้านกัลยาณมิตร เพื่อให้หมู่บ้านกัลยาณมิตรเป็นชุมชนต้นแบบในด้านการสร้างคนดีออกสู่สังคมภายนอก เป็นชุมชนที่ปลอดภัยจากปัญหายาเสพติด ปัญหาการใช้ความรุนแรง ปัญหาการโจรกรรม โดยอาศัยบุคคลในชุมชนเป็นรั้วป้องกันภัย อีกทั้งยังจะเป็นตัวอย่างของบุคคลที่จะสืบต่ออายุขัยของพระพุทธศาสนาต่อไป

ภาพที่ 3 RIABS Model หมายถึง เครื่องส่งความเข้มแข็งของชุมชน
ที่มา: ผู้เขียน

R = Righteousness	ความชอบธรรม
I = Inspirator	ผู้สร้างแรงบันดาลใจ
A = Activities	กิจกรรม
B = Benefit	ผลประโยชน์
S = Sustainability	ความต่อเนื่อง ยั่งยืน

โดย RIABS MODEL สามารถอธิบายได้ดังนี้

ความชอบธรรม (Righteousness) ใช้ตัวย่อว่า R หมายถึง ความชอบธรรม การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนจะต้องสร้างบนฐานรากแห่งความถูกต้องและความดีงาม ความถูกต้องและความดีงามในที่นี้คือการปลูกฝังสัมมาทิฐิตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหลักแห่งการดำเนินชีวิต สมบูรณ์ด้วยศีล บริบูรณ์ด้วยธรรม เสมือนเป็นการตีกรอบการปลูกฝัง การอบรม การทำกิจกรรมให้อยู่ในรูปแบบสัมมาทิฐิ

มีการสร้างคุณธรรมและจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับตนเองแล้วค่อยขยายสู่คนในครอบครัว หมู่บ้าน และชุมชน ตลอดจนไปสู่สังคมภายนอก

ผู้สร้างแรงบันดาลใจ (Inspirator) ใช้ตัวย่อว่า I หมายถึง บุคคลซึ่งเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจให้กับคนในชุมชน เป็นบุคคลตัวอย่างสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกเกิดความสามัคคี ทำหน้าที่เสมือนศูนย์กลางการรวมใจของสมาชิกในชุมชน มีพลังในการขับเคลื่อนงานชุมชน ซึ่งบุคคลนั้นอาจจะเป็นผู้นำชุมชน หัวหน้าหมู่บ้าน หรือสมาชิกท่านใด ท่านหนึ่งก็ได้ ที่สามารถเป็นแหล่งรวมใจของคนในชุมชนนั้น ๆ บุคคลต้นแบบนี้จำเป็นต้องมีคุณลักษณะที่พร้อมจะเป็นผู้นำ เป็นผู้เชื่อมสานความสัมพันธ์คนในชุมชน เป็นบุคคลที่พร้อมด้วยคุณธรรม และมีศีลธรรม บุคคลที่น่าเลื่อมใสทั้งทางกายและจิตใจ

กิจกรรม (Activities) ใช้ตัวย่อว่า A หมายถึง กิจกรรมสานสัมพันธ์คนในชุมชน กิจกรรมสาธารณประโยชน์ กิจกรรมรณรงค์ต่าง ๆ กิจกรรมถือเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการละลายและปรับพฤติกรรมของคนในชุมชน กิจกรรมที่สร้างขึ้นควรเป็นกิจกรรมที่สามารถแก้ไขปัญหาและสนองตอบความต้องการของชุมชน โดยการคิดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมนั้นสมาชิกในชุมชนควรเป็นผู้ออกแบบกิจกรรมที่เกิดขึ้น เพื่อความสามัคคีและความสำนึกในหน้าที่ที่ตนอยู่อาศัยให้มีการพัฒนาและขยายผลสู่ระดับมหภาค

ผลประโยชน์ (Benefit) ใช้ตัวย่อว่า B หมายถึง ผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับชุมชน การสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นกับชุมชน ผู้ที่อาศัยในชุมชนจะต้องมีวัตถุประสงค์การอยู่ร่วมกัน โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ร่วมกันเป็นหลัก ทุกกิจกรรมที่เกิดขึ้นควรส่งผลประโยชน์ต่อชุมชนโดยตรง ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นตั้งบนพื้นฐานแห่งการสร้างบุญ และสร้างความคิด

ซึ่งจะทำให้เกิดพลังในการร่วมกันทำ ร่วมกันคิด ร่วมกันพัฒนาเพื่อให้ชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ดีขึ้น ๆ ขึ้นไป

ความต่อเนื่อง ยั่งยืน (Sustainability) ใช้ตัวย่อว่า S หมายถึงความต่อเนื่องในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ที่ทางสมาชิกได้ร่วมกันตั้งไว้ การดำเนินงาน หรือ กิจกรรมต่าง ๆ จำเป็นต้องอาศัยความต่อเนื่องจากทั้งตัวบุคคล (สมาชิก) ในชุมชนเองและองค์กรภาคีทั้งภาครัฐและเอกชนรอบ ๆ ชุมชน ความต่อเนื่องจะสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างยั่งยืนให้เกิดขึ้น

การนำ RIABS Model มาประยุกต์ใช้เพื่อให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อตนเองและชุมชนบ้านกัลยาณมิตรมีรายละเอียด ดังนี้

1. สร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นกับผู้ที่มีส่วนดำเนินกิจกรรมโครงการบ้านกัลยาณมิตรให้ทราบถึงคุณค่าและความสำคัญของโมเดลที่มีต่อการดำเนินกิจกรรมโครงการบ้านกัลยาณมิตร เพื่อนำไปสู่การทำงานและพัฒนาอย่างเป็นระบบ เข้าใจวิธีการนำไปใช้ประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการทำโครงการ

2. เตรียมความพร้อมชุมชน โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้นำชุมชน หัวหน้าหมู่บ้าน หรือบุคคลตัวอย่างบุคคลต้นแบบ และสมาชิก ให้ทราบถึงการดำเนินกิจกรรมบ้านกัลยาณมิตร เช่น การทำความสะอาดและจัดระเบียบบ้านให้น่าอยู่พร้อมต้อนรับเหล่ากัลยาณมิตรผู้มาเยือน เตรียมความพร้อมให้กับตัวเองเพื่อรองรับการทำกิจกรรมในแต่ละครั้ง

3. กำหนดเป้าหมายและทิศทางการดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาโครงการบ้านกัลยาณมิตรให้ชัดเจน โดยอาศัยการประชุมกลุ่มของสมาชิกผู้ที่มีส่วนดำเนินโครงการบ้านกัลยาณมิตรเพื่อความเป็นเอกฉันท์และตรงกับความต้องการของชุมชนมากที่สุด

4. ขับเคลื่อนกิจกรรมให้เป็นไปตามกรอบวัตถุประสงค์ของโครงการบ้านกัลยาณมิตรที่ได้กำหนดไว้ในข้อ 3 โดยการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ นั้น มีองค์ประกอบในการทำงานดังนี้

- การกำหนดบทบาท หน้าที่ของบุคคลผู้ที่เข้าร่วมโครงการ
- กำหนดแผนปฏิบัติการ และต้องยอมรับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติของสมาชิกในชุมชน
- เตรียมตั้งรับกับสถานการณ์และวิเคราะห์ แยกแยะปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปวางแผนและปรับปรุงในครั้งต่อไป

5. ประสานงานกับภาคีเครือข่าย หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยสนับสนุนในการขับเคลื่อนโครงการจากแผนงานไปสู่การปฏิบัติ ตามบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละภาคีนั้น ๆ

โดยสรุป การบูรณาการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนบ้านกัลยาณมิตรนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือจากสมาชิกทุกภาคส่วน โดยเริ่มจากผู้นำชุมชนหรือผู้ที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจให้สมาชิกเกิดความต้องการที่จะเปิดบ้านกัลยาณมิตรและรับตัวโครงการไปดำเนินกิจกรรมในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ โดยเริ่มจากการทำโครงการบ้านกัลยาณมิตรจากภายในครอบครัวแล้วขยายผลสู่ชุมชนต่อไป โครงการที่เกิดขึ้นต้องเป็นโครงการหรือกิจกรรมที่สมาชิกในชุมชนต่างช่วยกันคิดและวางแผนการดำเนินโครงการ ดังนั้นโครงการดังกล่าวจะเป็นโครงการที่ตอบโจทย์กับชุมชนที่ตนอาศัย ซึ่งในแต่ละชุมชนจะมีความแตกต่างกันไปอันเนื่องมาจากสภาพความเป็นอยู่ สภาพสังคม สภาพสิ่งแวดล้อมที่อาศัย แต่อย่างไรก็ตามกิจกรรมเหล่านั้นจะเป็นตัวกระตุ้นทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชน และเป็นการสร้างพลังมวลชนให้เกิดขึ้น ทุกกิจกรรมที่เกิดขึ้นจำเป็นต้องอยู่บนฐานของความถูกต้องตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา

กิจกรรมใด ๆ ก็ตามที่ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินการ ก็จะทำให้กิจกรรมดังกล่าวนั้นค่อย ๆ เลือนหายไปในที่สุด เพราะฉะนั้น การดำรงอยู่ของกิจกรรมหรือโครงการบ้านกัลยาณมิตรจะต้องอาศัย ความใส่ใจ ความอดทนของสมาชิกทุกท่านที่อาศัยในชุมชนเป็นพลังในการขับเคลื่อนให้โครงการประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน

6. อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนบ้านกัลยาณมิตรด้วยหลักพุทธธรรม” ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลดังต่อไปนี้

6.1 การศึกษาสภาพบ้านกัลยาณมิตรและแนวคิดความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า สภาพบ้านกัลยาณมิตรในปัจจุบัน ยังมีการดำเนินการอยู่อย่างต่อเนื่องภายใต้การกำกับดูแลของวัดพระธรรมกาย และเป็นโครงการต้นแบบไปสู่โครงการอื่นๆ ของวัดพระธรรมกาย เช่น โครงการหมู่บ้านและโรงเรียน รัชดาภิเษก 5 ครอบครัวอบอุ่น การจัดค่ายคุณธรรมอบรมเยาวชน เด็กดี V-STAR โครงการความดีสากล (UG5) เป็นต้น

การสร้างชุมชนเข้มแข็งจะต้องมีหลักการในการพัฒนาชุมชน ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาชุมชนเป็นงานที่จะต้องบริหารเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกไปพร้อม ๆ กัน การทำงานชุมชนต้องตอบสนองความต้องการอันแท้จริงของสมาชิกในชุมชน ส่งเสริมให้เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชนทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชน โดยผ่านการทำโครงการต่างๆ ซึ่งจะต้องเป็นโครงการที่ริเริ่มจากประชาชนในชุมชนนั้น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ

โกวิท พวงงาม ได้กล่าวถึงการส่งเสริมการรวมตัวกันของคนในชุมชน ควรมีลักษณะเป็นโครงการอเนกประสงค์ รูปแบบกิจกรรมต้องมีความหลากหลายและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการรวมตัวกันแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ กิจกรรมที่ดีควรเป็นกิจกรรมที่อาศัยความร่วมมือของสมาชิกทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและเอกชนโดยให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างเต็มที่เพื่อเป็นการสร้างพลังชุมชนและองค์การของสมาชิกให้เกิดขึ้น¹³ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กัญจนพรพรรณ จุพรมณี เรื่อง การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคาะ จังหวัดลำปาง ที่พบว่า การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการนั้น ตัวชุมชนเองจะต้องมีพื้นฐานจิตสำนึกในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน พร้อมจะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยความสามัคคี ชุมชนนั้นจะต้องเป็นมีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาและมีอำนาจในการตัดสินใจทางเลือกจนนำไปสู่การแก้ปัญหาได้สำเร็จ สามารถพึ่งตนเองได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทุกกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จจะใช้หลักการมีส่วนร่วมของชุมชน 5 ระดับ คือ ขั้นการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจนกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ ขั้นการวางแผนพัฒนา โดยประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนด นโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากร หรือที่เรียกว่า เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชุมชน¹⁴

¹³ โกวิท พวงงาม, *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น* (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, 2553), 232-234.

¹⁴ กัญจนพรพรรณ จุพรมณี, “การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการ

6.2 การศึกษาหลักพุทธธรรมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน จากผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมที่นำมาเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนประกอบไปด้วย 5 หมวดธรรม คือ

1) หลักกัลยาณมิตรธรรม 7 เป็นธรรมะหลักในการดำเนินงานชุมชน อันเนื่องจากชุมชนประกอบด้วยประชาชนที่มาอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ และมีวิถีชีวิตอยู่ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารปฏิสัมพันธ์กันเกี่ยวข้องกันตามฐานะอันสมควร กัลยาณมิตรจึงมีความสำคัญเพราะจะคอยแนะนำการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เพื่อให้เกิดการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของยุทธนา พูนเกิดมะเริง และพระสิทธิศักดิ์พรหมสิทธิ์ เรื่อง กัลยาณมิตรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีผลวิจัยดังนี้ (1) ด้านชีวิตประจำวัน การอยู่ในสังคม การเลือกคบคนเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิต เพราะการคบคนถือเป็นการกำหนดอนาคตของตนเอง ความเป็นไปในอนาคตจะรุ่งโรจน์หรือตกต่ำ การคบกัลยาณมิตรย่อมเป็นเหตุให้บุคคลถึงความเจริญรุ่งเรืองต่อการเลี้ยงชีพ เพราะกัลยาณมิตร ย่อมไม่แนะนำในทางเสียหาย (2) ด้านสังคม การคบหากัลยาณมิตรนั้นสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านสังคมและวัฒนธรรม มีการแสดงออกในทางสร้างสรรค์ ช่วยเหลือกันและกัน ไม่สร้างปัญหา (3) ด้านศีลธรรม การคบหากัลยาณมิตรมีผลต่อการพัฒนาคุณค่าชีวิตทางจิตใจ ผู้ที่เป็นกัลยาณมิตร จะทำให้คนในชุมชนมีโอกาสดำเนินชีวิตตามธรรม ได้ถูกชักจูงไปในทางที่ถูกต้อง (4) ด้านการศึกษา การคบกัลยาณมิตรจะแนะนำให้เจริญด้วยการศึกษาหาความรู้เพื่อทำให้ประสบ

ของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2561), บทคัดย่อ.

ความสำเร็จในการดำรงชีวิตและความเจริญในการทำงาน¹⁵

2) หลักสังคหวัตถุ 4 และหลักสาราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมที่เสริมสร้างความสามัคคีและความสงบสุขให้เกิดขึ้น เป็นการปลูกฝังสามัญสำนึกในเรื่องของการเสียสละ การให้ และการแบ่งปันกันเพื่อประโยชน์สาธารณะ ฝึกให้มีความคิดเชิงบวก มีความสำรวมและการวางตนที่ดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัชพงศ์ เทียมทันวณิช และวรเชษฐ์ ไทอิน เรื่อง การนำหลักสังคหวัตถุธรรม 4 เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านห้องพอก ตำบลน้ำคำใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ซึ่งมีการวิจัยดังนี้ ความคิดเห็นที่มีต่อการนำหลักสังคหวัตถุธรรม 4 เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านห้องพอกในแต่ละด้าน ดังนี้ คือ (1) ด้านทาน การเสียสละ การแบ่งปัน การแลกเปลี่ยน มีระดับความคิดเห็นในระดับมาก (2) ด้านปิยวาจา การพูดด้วยถ้อยคำสุภาพ การพูดให้เหมาะกับกาลเทศะ การสื่อสารในเชิงสร้างสรรค์มีระดับความคิดเห็นในระดับมาก (3) ด้านอัตถจริยา การทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ตั้งใจทำงานอย่างเต็มที่ มีระดับความคิดเห็นในระดับมาก (4) ด้านสมานัตตตา การรับผิดชอบงานตามหน้าที่ การวางตนให้เหมาะสม การเป็นแบบอย่างที่ดีมีระดับความคิดเห็นในระดับมาก¹⁶ ดังนั้นการนำเอาหลักสังคหวัตถุธรรม 4 ซึ่งจะเป็นแนวทางในการหล่อหลอม

¹⁵ ยุทธนา พุนเกิดมะเริง และพระสิทธิศักดิ์ พรหมสิทธิ์, “กัลยาณมิตรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามแนวทางพระพุทธศาสนา,” *วารสารมหาจุฬานาครธรรม*, ปีที่ 7, ฉบับที่ 10, (ตุลาคม 2563): 197-198.

¹⁶ ชัชพงศ์ เทียมทันวณิช และวรเชษฐ์ ไทอิน, “การนำหลักสังคหวัตถุธรรม 4 เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านห้องพอก ตำบลน้ำคำใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร,” *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, ปีที่ 9, ฉบับที่ 2, (กรกฎาคม-ธันวาคม 2561): 219.

จิตใจของคนในชุมชนให้มีความอ่อนโยน มีความเข้าใจกันและกัน อันจะนำไปสู่การสร้างชุมชนที่เข้มแข็งในลำดับต่อไป และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปลัดบุญมี คุณากโร (โพธิศรีสม) ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์การใช้หลักสาราณียธรรม 6 ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของชุมชนเทศบาลเมืองปาดังเบซาร์ จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า การนำหลักสาราณียธรรม 6 ไปประยุกต์ใช้เกิดคุณค่าและประโยชน์ ดังนี้

- (1) ด้านเมตตากายกรรม ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มั่นคง มั่งคั่ง และปลอดภัย ประชาชนในชุมชนมีเสรีภาพ ภารดรภาพ มีความรักความสามัคคีให้เกียรติและเคารพนับถือกัน สร้างสภาวะคุณธรรมชุมชน คือ รู้รักสามัคคี ซื่อสัตย์สุจริตยุติธรรม และกตัญญูกตเวทิตาคุณ ซึ่งสร้างบรรยากาศทำให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขสืบไป
- (2) ด้านเมตตาวจิกรรม ทำให้ชุมชนมีความน่าเชื่อถือ มั่งคั่งในทรัพย์สิน และมีเสน่ห์ ประชาชนมีความรู้รักสามัคคีมีสัจจะ จริ่งใจ ตรงไปตรงมา สุภาพอ่อนโยน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ
- (3) ด้านเมตตาโมกกรรม ทำให้ชุมชนพัฒนาไปสู่เป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่ประชาชนต้องการหรือชุมชนในอุดมคติ ประชาชนในชุมชนคิดดี คิดบวก คิดสร้างสรรค์ ส่งผลถึงกิริยาอาการภายนอก ยิ้มแย้มแจ่มใส และเป็นกัลยามิตรที่ดีต่อกัน
- (4) ด้านสาธารณโภคี ทำให้ชุมชนมีความมั่นคง เข้มแข็ง เกิดความยุติธรรมประชาชนในชุมชนมีความสามัคคี และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข
- (5) ด้านศีลสามัญญตา ทำให้ชุมชนมีความเป็นระเบียบวินัย มีความมั่นคงปลอดภัย น่าเชื่อถือ สร้างความประทับใจให้ผู้พบเห็น ประชาชนในชุมชนมีระเบียบวินัย รู้จักหน้าที่สิทธิพลเมือง เคารพในสิทธิผู้อื่นมีจรรยาบรรณในอาชีพ ง่ายต่อการพัฒนาชุมชนให้ไป

ในทิศทางที่เจริญรุ่งเรือง (6) ด้านทิวาสัมมัญญา ทำให้ชุมชนมีความเป็นเอกภาพทางด้านความคิดเห็น ปราศจากความขัดแย้งทางความคิด มีความเห็นร่วมกันในทางสร้างสรรค์ ประชาชนในชุมชนมีความเห็นที่ถูกต้องและตรง มีทัศนคติที่ดีต่อกัน รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ปรับมุมมองทางความคิดเข้าหากัน อยู่ร่วมกันได้อย่างดี¹⁷

3) หลักจักร 4 เป็นพลวัตในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง หากชุมชนนั้นมีลักษณะตามหลักจักร 4 ก็จะสามารถพัฒนาได้อย่างไม่ล้าปากเกินไป เป็นธรรมะที่นำพาชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับทิพาวรรณ เยสุวรณ์ ได้กล่าวถึง หลักธรรมในการพัฒนาจัดการชุมชนเข้มแข็งว่า การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งหรือการทํานุบำรุงชุมชนให้เจริญ ซึ่งเป็นหลักการสากลที่นำพาคนชุมชน สังคม ไปสู่เป้าหมายที่เป็นความสุข ชุมชนเข้มแข็งต้องมีหลักธรรมที่สำคัญในชุมชน ข้อนี้เป็นหลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ตามนโยบายที่ได้วางเอาไว้โดยการกำหนดเป้าหมายของสังคมว่าจะเน้นอะไรและสุดท้ายสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นภายในสังคมชุมชนประเทศชาติที่ยั่งยืน ประกอบด้วยหลักธรรม คือ จักร 4 ทิวาสัมมัญญา 4 อิทธิบาท 4 และพละ 5¹⁸

4) หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา เนื่องจากเป็นการทำให้เกิดกรรมหรือการกระทำที่เรียกว่า “เว้นจาก

¹⁷ พระปลัดบุญมี คุณากโร (โพธิศรีสม), “การศึกษาวิเคราะห์การใช้หลักสาราณียธรรมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ของชุมชนเทศบาลเมืองปาดังเบซาร์ จังหวัดสงขลา,” *วารสารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, ปีที่ 7, ฉบับที่ 4, (เมษายน 2563): 138.

¹⁸ ทิพาวรรณ เยสุวรณ์, “หลักธรรมกับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง,” *วารสารธรรมวิทย์*, ปีที่ 2, ฉบับที่ 2, (กรกฎาคม-ธันวาคม 2562): 312.

ความชั่ว กระทำความดี ทำให้บริสุทธิ์” เป็นเครื่องมือทำให้คนในชุมชนได้สร้างบุญ ได้พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองในกรอบของการดำรงชีวิตที่ถูกต้องและดีงาม เพื่อยังความสงบสุขให้เกิดขึ้นกับชุมชนที่ตนอาศัย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระธนโชติ จันทโชโต และพระโสภณพัฒนบัณฑิต เรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ของอุบาสก อุบาสิกา บ้านหนองคูม่วง อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า การจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ของอุบาสก อุบาสิกา ก่อให้เกิดผลดีต่อบุคคล คือ การแก้ปัญหาโดยการใช้องค์เป็นเครื่องระงับ ก่อให้เกิดผลดีต่อครอบครัว ในเชิงการปลูกฝังสัมมาทิฐิอย่างแท้จริง เพราะได้รับการอบรมบ่มนิสัยในชีวิตประจำวันมาตั้งแต่เยาว์วัย ในด้านการปฏิบัติ ทาน ศีล ภาวนา มาอย่างสม่ำเสมอ ก่อให้เกิดผลดีต่อสังคม คือ มีจิตที่เป็นสาธารณะและให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในชุมชนมากขึ้น¹⁹ จึงกล่าวได้ว่า บุญกิริยาวัตถุ 3 สามารถช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชุมชนให้ดีขึ้นได้

6.3 การบูรณาการหลักธรรมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนบ้านกัลยาณมิตร จากผลการวิจัยพบว่า ชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืนจำเป็นที่จะต้องค้นหาและพัฒนาผู้นำชุมชนรุ่นใหม่ (Community Leadership) ที่เข้มแข็ง มีคุณธรรม จริยธรรม ขยัน ซื่อสัตย์ และมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม เพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนและขยายผล สอดคล้องกับงานวิจัยของ จักรีศรีจารุเมธีญาณ และพระณนัฏ วฑฒโน เรื่อง ภาวะผู้นำกับการพัฒนาชุมชน ผลการวิจัยพบว่า สื่อกลางที่สำคัญในการช่วยประสานคนให้

¹⁹ พระธนโชติ จันทโชโต และพระโสภณ พัฒนบัณฑิต, “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ของอุบาสก อุบาสิกาบ้านหนองคูม่วง อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม,” *วารสารปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, ปีที่ 4, ฉบับที่ 1, (มกราคม-มิถุนายน 2562): 1-2.

บริหารงานได้อย่างสมบูรณ์ ถูกต้อง เหมาะสม นั่นก็คือ “ผู้นำ” ซึ่งเป็นบุคคลที่จะมาช่วยเป็นกำลังแรงใจและมั่นคงมองในการปฏิบัติงานร่วมกัน เหตุนี้ในการพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชนถือว่าเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถที่จะระดมพลและทรัพยากรในด้านต่าง ๆ เพื่อใช้ในการบริหาร การพัฒนาหรือร่วมกิจกรรมของชุมชน เพื่อให้การพัฒนานั้นไปสู่จุดมุ่งหมายได้ดียิ่งขึ้น²⁰ สามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ด้าน คือ

1) การเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนบ้านกัลยาณมิตรทางด้าน วัฒนธรรม

วัฒนธรรม คือ วิธีการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นพฤติกรรมและสิ่งที คนในชุมชนสร้างขึ้น จากการเรียนรู้กันและกัน การใช้ชีวิตร่วมกัน การ ศึกษาเรียนรู้กันและกัน จนกลายเป็นเงื่อนไขทางสังคมที่ต้องประพฤติ ปฏิบัติตามกัน การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบ้านกัลยาณมิตร ด้วยการสร้างเป้าหมายในการดำเนินชีวิตพร้อมกับการปลูกฝังสัมมาทิฐิ ปลูกค่านิยมจากหลักธรรมของศาสนา สร้างอุดมการณ์ ในการใช้ชีวิต ตามความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ปลูกจิตสำนึกในการรักที่จะทำความดี ให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน โดยผ่านตัวโครงการบ้านกัลยาณมิตร ฝึกให้ คนในชุมชนเป็นบุคคลที่เคารพกฎระเบียบของสังคม เคารพผู้อาวุโส ในชุมชนเดียวกัน สร้างวัฒนธรรม มีน้ำใจต่อกัน รู้จักการแบ่งปัน มีจิต สาธารณะ เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และการให้อภัย

การสร้างวัฒนธรรมชุมชนที่ดีต้องอาศัยความร่วมมือของทุกคน ในชุมชน ช่วยกันลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ สมาชิกในชุมชน

²⁰ จักริศรี จารุเมธิญาณ และพระณนัฏ วฑฒโน, “ภาวะผู้นำกับการพัฒนา ชุมชน,” วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ 6, ฉบับเพิ่มเติม, (2561): 527.

ต้องให้ความร่วมมือ ร่วมใจกันแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยจิตสำนึก
สาธารณะ ใช้วัตถุ สิ่งของต่างๆ อย่างรู้คุณค่าและเพื่อประโยชน์
สูงสุดซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรวุฒิ
ปัดไธสง เรื่อง วัฒนธรรมชุมชน: เงื่อนไขความเข้มแข็งชุมชน/หมู่บ้าน
ชี้ให้เห็นว่าการฟื้นฟูชุมชน/หมู่บ้านให้เข้มแข็งก็ต้องอาศัยวัฒนธรรมเป็น
รากฐานและรากแก้วที่ยังลึกเพราะวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของคนใน
ชุมชนสร้างขึ้นมาโดยตนเองและเพื่อตนเอง ย่อมเป็นภูมิคุ้มกันที่แน่น
หนาและมั่นคง²¹

2) การเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนบ้านกัลยาณมิตรทางด้าน สังคม

ชุมชนบ้านกัลยาณมิตรมีเป้าหมายต้องการสร้างสังคมที่สงบสุข
สังคมที่คนในชุมชนไว้วางใจกันและกันได้ สมาชิกในชุมชนมีเป้าหมาย
เดียวกันและร่วมแรงร่วมใจเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์นั้น เป็นชุมชนแห่ง
การเรียนรู้ มีความสามัคคี ช่วยเหลือแบ่งปันเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม
ผู้นำชุมชนต้องมีวิสัยทัศน์ในการบริหารชุมชนให้มีพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
ซึ่งผู้นำหรือบุคคลต้นแบบดังกล่าวจะต้องเป็นบุคคลที่สามารถสร้าง
แรงบันดาลใจ หรือสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกที่อาศัยอยู่ร่วมกันนั้นเห็น
แล้วเกิดความศรัทธา รู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วน
รวม ยึดมั่นในศีลธรรม มีปัญญาในการเชื่อมโยงสมาชิกในชุมชนให้เกิด
ความสามัคคี สร้างจิตสำนึกรักชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ
ประจักษ์ ขุราศรี เรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรม เพื่อการพัฒนาชุมชน

²¹ สุรวุฒิ ปัดไธสง, “วัฒนธรรมชุมชน: เงื่อนไขความเข้มแข็งชุมชน/
หมู่บ้าน,” *วารสารพหุวิทยาการ*, ปีที่ 8, ฉบับที่ 1, (กันยายน 2545): 16-17.

ในสังคมไทยให้เข้มแข็ง ผลการวิจัยพบว่า พุทธธรรมมีส่วนช่วยในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นได้โดยส่งเสริมให้ชุมชนมีกระบวนการดังนี้ 1) มีกระบวนการเรียนรู้ โดยเฉพาะผู้นำชุมชน และสมาชิกในชุมชน 2) พัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ 3) ผู้นำชุมชนต้องมีภาวะผู้นำ 4) ประชากรต้องมีจิตสำนึกรักชุมชน 5) ต้องมีองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง ก็จะสามารถนำพาสังคมไปสู่สังคมแห่งการพึ่งพาอาศัยกัน พัฒนาชุมชนตนเองให้ไปสู่สิ่งที่ดียิ่งขึ้น เป็นชุมชนที่มีน้ำใจเอื้ออาทรต่อกัน บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ ดำรงชีวิตบนพื้นฐานของศีลอย่างมั่นคง²²

3) การเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนบ้านกัลยาณมิตรทางด้านสิ่งแวดล้อม

ผู้ที่เข้าร่วมโครงการบ้านกัลยาณมิตรจะเป็นแรงขับเคลื่อนทำให้สภาพแวดล้อมในชุมชนที่อยู่อาศัยเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น เนื่องจากสมาชิกในชุมชนถูกปลูกฝังให้รู้สำนึกพื้นที่ที่ตนอาศัย สร้างคนที่มีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมที่ตนอาศัยอยู่ ต้องร่วมกันวางแผนจัดการรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนให้มีประสิทธิภาพ โดยลักษณะของสิ่งแวดล้อมที่อาศัยจะต้องเอื้อต่อการดำรงชีวิต เบื้องต้นต้องอาศัยในถิ่นที่ไม่ทุรกันดารเกินไป มีระบบสาธารณูปโภคพร้อม ไม่อยู่ในแหล่งมั่วสุมของยาเสพติดและมิจฉาชีพ

การสร้างทัศนียภาพที่น่ารื่นรมย์เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีให้เกิดขึ้นในชุมชน สมาชิกต้องหมั่นพิจารณาเนื่อง ๆ ว่าสิ่งแวดล้อมที่เราเห็นอยู่ทุกวันนี้ มันสะอาดดีอยู่หรือไม่ เป็นระเบียบ

²² ประจักษ์ ชุราสี, “การบูรณาการหลักธรรม เพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทยให้เข้มแข็ง,” *วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพ*, ปีที่ 5, ฉบับที่ 3, (กันยายน 2561): 119-120.

เรียบร้อยดีอยู่หรือไม่ ยังมีสิ่งใดที่จะเป็นสาเหตุทำให้เกิดอุบัติเหตุในชุมชนอยู่หรือไม่ ควรสร้างกิจกรรมทำความสะอาดเพื่อชุมชนอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง (Big Cleaning Day) เพื่อสร้างความสามัคคี กระชับความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และเป็นการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ด้วย เช่น จัดกิจกรรมบำรุงสวนสาธารณะด้วยการปลูกต้นไม้ หลักการในการสร้างกิจกรรมต่าง ๆ ต้องคำนึงถึงประโยชน์และความต้องการของคนในชุมชนเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับพชนี้ ตูเล๊ะ ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งเสริมและพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดนราธิวาส ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมและพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดนราธิวาส ด้านการจัดการทรัพยากรในชุมชน ควรปลูกจิตสำนึกให้เด็กและเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ไม่ทิ้งขยะลงแม่น้ำลำคลอง มีการฟื้นฟูธรรมชาติ ด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีชุดรักษาความมั่นคงปลอดภัยในชุมชน ช่วยกันป้องกันรักษาความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของชุมชน โดยใช้วิธีให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วม²³

7. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และหน่วยงานที่มีความรับผิดชอบโดยตรงต่อการวางแผนและพัฒนา

²³ พชนี้ ตูเล๊ะ, “ปัจจัยที่ส่งเสริมและพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดนราธิวาส,” *Veridian E-Journal ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, ปีที่ 11, ฉบับที่ 2, (พฤษภาคม-สิงหาคม 2561): 3561.

คุณภาพชีวิต ภาครัฐต้องเข้ามามีบทบาท มีส่วนร่วมในการกำหนดแผนนโยบายพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์โดยการส่งเสริมกิจกรรมครอบครัว มีการให้ความรู้หรือจัดการอบรมการใช้ชีวิตร่วมกัน แนวทางการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข แนวทางการบ่มเพาะศีลธรรมให้กับบุตร โดยควรกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ระดับประเทศและพัฒนาอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง

2) องค์การทางพระพุทธศาสนา หรือมหาเถรสมาคม เป็นองค์กรหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา ดังนั้นมหาเถรสมาคมควรเน้นการส่งเสริมการฟื้นฟูศีลธรรมในชุมชนเพื่อสร้างสังคมที่สงบสุข เน้นนโยบายการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มุ่งเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของการสืบทอดพระพุทธศาสนาว่ามีใช้หน้าที่ของพระสงฆ์เท่านั้น แต่ต้องอาศัยพุทธบริษัท 4 ที่เข้มแข็งร่วมกัน

3) องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นหน่วยภาครัฐที่มีระบบบริหารใกล้ชิดชุมชนมากที่สุด ซึ่งหน่วยงานนี้สามารถบริหารชุมชนได้อย่างเอกเทศ ผู้นำชุมชนมีผลอย่างยิ่งในการแสดงวิสัยทัศน์และนำพาสมาชิกในชุมชนทำกิจกรรมร่วมกัน จึงควรเน้นปลูกฝังวัฒนธรรมชุมชน แนวทางการดำเนินงานอาจจะเป็นการส่งเสริมจัดการประกวดในท้องถิ่น ส่งเสริมในแบบเรียนของนักเรียนชั้นปฐมวัยและก่อนปฐมวัย เพื่อการปลูกฝังให้เด็กได้ซึมซับวัฒนธรรมสิ่งดีงาม ผลักดันคุณครูให้ทำแบบประเมินโครงการ มีการวัดผลอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

7.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผู้นำต้นแบบเชิงศีลธรรม
- 2) ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมสร้างอัตลักษณ์ชุมชน
ศีลธรรม
- 3) ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับหลักสัปปายะ 7 ในการสร้างชุมชน
ศีลธรรม
- 4) ควรศึกษาวิจัยการพัฒนาชีวิตแบบองค์รวมตามแนววิถีพุทธ

บรรณานุกรม

• ภาษาไทย

1. คัมภีร์

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

2. หนังสือ

โกวิท พวงงาม. *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, 2553.

3. บทความ

จักรีศรี จารุเมธีญาณ และพระถนัด วฑฺฒโน. “ภาวะผู้นำกับการพัฒนาชุมชน.” *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, ปีที่ 6, ฉบับเพิ่มเติม, (2561): 527-538.

ชัชพงศ์ เทียมทันวนิช และวรเชษฐ์ โตอิน. “การนำหลักสังคหวัตถุธรรม 4 เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านห้อยพอก ตำบลน้ำคำใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร.” *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, ปีที่ 9, ฉบับที่ 2, (กรกฎาคม-ธันวาคม 2561): 212-226.

ทิพาภรณ์ เยสุวรรณ์. “หลักธรรมกับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง.” *วารสารธรรมวิทย์*, ปีที่ 2, ฉบับที่ 2, (กรกฎาคม-ธันวาคม 2562): 312-317.

ประจักษ์ ชูราศรี. “การบูรณาการหลักธรรม เพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทยให้เข้มแข็ง.” *วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเก่า*, ปีที่ 5, ฉบับที่ 3, (กันยายน 2561): 113-122.

พัชณี ตูเล๊ะ. “ปัจจัยที่ส่งเสริมและพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดนราธิวาส.” *Veridian E-Journal ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, ปีที่ 11, ฉบับที่ 2, (พฤษภาคม-สิงหาคม 2561): 3561-3575.

พระธนโชติ จันทโชโต และพระโสภณ พัฒนบัณฑิต. “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ของอุบาสก อุบาสิกาบ้านหนองคูม่วง อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม.” *วารสารปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, ปีที่ 4, ฉบับที่ 1, (มกราคม-มิถุนายน 2562): 1-21.

พระปลัดบุญมี คุณากโร (โพธิศรีสม). “การศึกษาวิเคราะห์การใช้หลักสาราณียธรรมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ของชุมชนเทศบาลเมืองปาดังเบซาร์ จังหวัดสงขลา.” *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, ปีที่ 7, ฉบับที่ 4, (เมษายน 2563): 132-143.

ยุทธนา พูนเกิดมะเริง และพระสิทธิศักดิ์ พรหมสิทธิ์. “กัลยาณมิตรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามแนวทางพระพุทธศาสนา.” *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, ปีที่ 7, ฉบับที่ 10, (ตุลาคม 2563): 197-208.

สุรวุฒิ ปัดไธสง. “วัฒนธรรมชุมชน : เงื่อนไขความเข้มแข็งชุมชน/หมู่บ้าน.” *วารสารพฤติกรรมศาสตร์*, ปีที่ 8, ฉบับที่ 1, (กันยายน 2545): 11-20.

4. วิทยานิพนธ์

กัญจนพรพรรณ จุฬรมณี. “การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง.” วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2561.

5. ข้อมูลจากเว็บไซต์

กองบรรณาธิการ. “เรื่องจากปก.” *กัลยาณมิตร เพื่อนแท้สำหรับคุณ*, สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2563. http://www.kalyanamitra.org/th/uniboon_detail.php?page=1902.

โครงการรักษาศีล 5. “โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5.” สืบค้นเมื่อ 7 มีนาคม 2563. <https://www.sila5.com/detail/>.

แนน ลันทม (Nan Luntom). “ประเภทของวัฒนธรรมไทย.” *Thai love cultural*, 15 กุมภาพันธ์ 2558. <https://thailovecultural.wordpress.com/category/ประเภทของวัฒนธรรมไทย/>.

มติมหาเถรสมาคม. “รายงานการแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ‘หมู่บ้านรักษาศีล 5’ ชุดใหม่.” *มหาเถรสมาคม*, 21 มีนาคม 2561. <http://mahathera.onab.go.th/index.php?url=mati&id=7935>.

“วัตถุประสงค์ของบ้านกัลยาณมิตร.” *กัลยาณมิตร เพื่อนแท้สำหรับคุณ*, วันที่ 9 เมษายน 2558. https://kalyanamitra.org/th/article_detail.php?i=7773.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. “สรุปสาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554).” กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน กระทรวงพลังงาน, สืบค้นเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2563. http://www2.dede.go.th/km_berc/downloads/menu1/00_สรุปสาระสำคัญของแผนพัฒนาฯ_ฉบับที่_10.pdf.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. “Final Value Chain Thailand (10) การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม.” สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สืบค้นเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2563. http://nscr.nesdb.go.th/wp-content/uploads/2020/07/finalVC10_v2.pdf.